Multilingual Biannual
Social Sciences Peer Reviewed Journal

ਵਿੱਦਿਆ ਸਾਗਰ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ

ਮੁੱਖ ਸੰਪਾਦਕ :
ਡਾ. ਸੋਨਦੀਪ ਮੋਂਗਾ

ਅਕਤੂਬਰ - ਦਸੰਬਰ 2021

ISBN 978-93-52050-22-2

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ:
ਸੰਨੀ ਓਬਰਾਏ ਵਿਵੇਕ ਸਦਨ:
ਐਡਵਾਂਸ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਆਫ ਸੋਸ਼ਲ ਸਾਇੰਸਜ਼,
ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ, ਪੰਜਾਬ
ਸੰਪਰਕ ਨੰਬਰ: 01887-292286
ਈ-ਮੇਲ: sovs2019@gmail.com
ਵੈੱਬਸਾਈਟ: www.sovs.in

ਛਾਪਕ:
ਸ਼ਹੀਦ-ਏ-ਆਜ਼ਮ ਪ੍ਰੈਸ ਐਂਡ ਹੋਸਪੀਟੈਲਿਟੀ, ਪ੍ਰਾ. ਲਿਮ.
ਪਟਿਆਲਾ - 98146-32807

Multilingual Biannual
Social Sciences Peer Reviewed Journal

ਵਿੱਦਿਆ ਸਾਗਰ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ

ਅਕਤੂਬਰ - ਦਸੰਬਰ 2021

ਮੁੱਖ ਸੰਪਾਦਕ
ਡਾ. ਸੋਨਦੀਪ ਮੋਂਗਾ

ਸੰਨੀ ਓਬਰਾਏ ਵਿਵੇਕ ਸਦਨ:
ਐਡਵਾਂਸ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਆਫ ਸੋਸ਼ਲ ਸਾਇੰਸਜ਼
ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ, ਪੰਜਾਬ

ਸਰਬੱਤ ਦਾ ਭਲਾ ਚੈਰੀਟੇਬਲ ਟਰੱਸਟ (ਰਜਿ.)

ਸੰਦੇਸ਼

ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦਾ ਧੁਰਾ ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਸਦੀਆਂ ਦੀ ਵਿਰਾਸਤ ਦਾ ਪਾਸਾਰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਸਮੋਈ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਅਨੰਦਪੁਰੀ ਦੀ ਸੰਕਲਪਨਾ ਹੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਅਧਿਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਵਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਇਸ ਪਵਿੱਤਰ ਧਰਤਿ ਤੇ ਆਪਣੇ ਤਪੱਸਿਆਕੁੰਨ ਅਨੁਭਵ ਨੂੰ ਅਕਾਦਮਿਕਤਾ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਵਿਉਂਤ ਦਿੱਤੀ ਜੋ ਕਿ ਸਮਾਜਿਕਤਾ ਲਈ ਨਵੀਂ ਦਿਸ਼ਾ ਬਣੀ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੇ ਕੁਲ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਚੇਤਨਤਾ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ। ਇਸੇ ਸੰਦੇਸ਼ ਦੀ ਰਹਿਨੁਮਈ ਵਿੱਚ 'ਵਿੱਦਿਆ ਸਾਗਰ ਪ੍ਰੱਤਿਕਾ' ਦਾ ਅਗਲੇਰਾ ਅਕਤੂਬਰ-ਦਸੰਬਰ ਅੰਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਕਾਮਨਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅਕਾਦਮਿਕ ਵਿਰਾਸਤ ਸਮਕਾਲੀ ਸਮਾਧਾਨ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲ ਹੋ ਕੇ ਅਗਲੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਦਾ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਸਕੇ ।

ਪ੍ਰੋ. (ਡਾ.) ਐਸ.ਪੀ ਸਿੰਘ ਓਬਰਾਏ
ਮੈਨੇਜਿੰਗ ਟਰੱਸਟੀ
ਸਰਬੱਤ ਦਾ ਭਲਾ ਚੈਰੀਟੇਬਲ ਟਰੱਸਟ (ਰਜਿ.)

ਸੰਦੇਸ਼

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨਾਂ ਦੀ ਪਾਈ ਹੋਈ ਅਕਾਦਮਿਕ ਪਿਰਤ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਤੋਰਦਿਆਂ ਜਿਥੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਵਿਰਸੇ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਹੰਭਲਾ ਮਾਰਦੇ ਹਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਸਮਾਜਿਕ ਸੁਚੇਤਨਾ ਦਾ ਟੀਚਾ ਵੀ ਸਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਸੰਨੀ ਓਬਰਾਏ ਵਿਵੇਕ ਸਦਨ : ਐਡਵਾਂਸ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਆਫ ਸੋਸ਼ਲ ਸਾਇੰਸਜ਼ ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਛਿਮਾਹੀ ਖੋਜ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਵਿੱਦਿਆ ਸਾਗਰ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਦੇ ਇਸ ਅੰਕ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰ ਵਿਅਕਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ, ਖੋਜਾਰਥੀਆਂ ਅਤੇ ਅਕਾਦਮਿਕ ਖੇਤਰ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਮਾਣਮੱਤੀਆਂ ਸਖਸ਼ੀਅਤਾਂ ਨੂੰ ਮੁਬਾਰਕ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹਾਂ ।

ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਇੰਦਰਜੀਤ ਕੌਰ ਗਿੱਲ
ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਸਿੱਖਿਆ
ਸਰਬੱਤ ਦਾ ਭਲਾ ਚੈਰੀਟੇਬਲ ਟਰੱਸਟ (ਰਜਿ.)

ਸਰਬੱਤ ਦਾ ਭਲਾ ਚੈਰੀਟੇਬਲ ਟਰੱਸਟ (ਰਜਿ.)

ਆਧੁਨਿਕ ਯੁੱਗ ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਦੀ ਬੇਮਿਸਾਲ ਉੱਨਤੀ ਦਾ ਯੁੱਗ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਵੱਡੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਆਪਣੇ ਲਈ ਸੁੱਖ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਬਹੁਲਤਾ ਜੁਟਾ ਲਈ ਹੈ, ਜਾਂ ਇੰਝ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਮਾਂ ਸਥਾਨ ਦੂਰੀ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਵਿਜੈ ਪਾ ਲਈ ਹੈ। ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਤੋਂ ਹੀ ਗਿਆਨ ਹਾਸਿਲ ਕਰਕੇ ਹੁਣ ਅੱਜ ਦਾ ਮਹਾਂਮਾਨਵ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਤੇ ਸਰਦਾਰੀ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਦਾ ਦਮ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਵੱਡੀ ਸਮਾਜਿਕ ਤਬਦੀਲੀ ਵਾਪਰੀ। ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਚੇਤਨਤਾ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਵਿਚੋਂ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਚਾਰਾਤਮਕ ਵਿਕਾਸ ਮਨਫੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਅੱਜ ਮਨੁੱਖ ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰ ਤੇ ਸੰਗਠਿਤ ਆਰਥਿਕਤਾ ਵੱਲ ਤਾਂ ਵੱਧ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਬੌਧਿਕਤਾ ਤੋਂ ਪਛੜ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਨਾਲੇਜ਼ ਸੋਸਾਇਟੀ, ਨਿਊਕਲੀ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਨੈਨੋ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦਾ ਗੈਰ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰ ਵਿਨਾਸ਼ਕਾਰੀ ਭਵਿੱਖ ਵੱਲ ਵੱਧ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਜੀਵਨ ਸਵੈਚਾਲਕ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਤੇ ਰੋਬਟਾਂ ਉੱਤੇ ਨਿਰਭਰ ਰਹੇਗਾ, ਨਾ ਕਿ ਮਨੁੱਖੀ ਕਲਿਆਣਕਾਰੀ ਚੇਤਨਾ ਉੱਤੇ। ਅੱਜ ਦਾ ਮਹਾਮਾਨਵ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡੀ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਵੀ ਵਿਗਿਆਨ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਸਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਬਨਸਪਤੀ ਅਤੇ ਜੀਵਾਂ ਉੱਤੇ ਵੀ ਮਕੈਨਕੀ ਵਿਚਾਰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਵਿਸ਼ਵਪੱਧਰੀ ਮਹਾਂਮਾਰੀਆਂ, ਵਾਤਾਵਰਣ ਤਬਦੀਲੀ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਾਤਮਕ ਗਿਰਾਵਟ ਇਸ ਦਾ ਹੀ ਸਿੱਟਾ ਹਨ। ਕੁਦਰਤ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਸਹਿਹੋਂਦ ਤੇ ਸਹਿਯੋਗਤਾ ਵਾਲਾ ਨਾਤਾ ਟੁੱਟਦਾ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਦਰਸ਼ਨ ਸ਼ਾਸਤਰ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਦਰਸ਼ਨ ਸ਼ਾਸਤਰ ਇਸ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਕੁੱਲ ਅਨੇਕਤਾ ਰੱਬ ਦੀ ਏਕਤਾ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਪਰਮਹਸਤੀ ਦੀ ਟੇਕ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵ ਏਕਤਾ ਵੱਲ ਲਿਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਰਤਾਰੇ ਨੇ ਮਨੁੱਖੀ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ, ਮਾਨਸਿਕ ਸ਼ਾਂਤੀ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤ ਸਿਰਜਣਾ ਰਾਹੀਂ ਆਦਰਸ਼ ਮਨੁੱਖ, ਆਦਰਸ਼ ਸਮਾਜ ਅਤੇ ਆਦਰਸ਼ ਰਾਜ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖੀ ਕਿਆਸ ਅਤੇ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਵਿੱਚ ਅਮਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਟਰੱਸਟ ਦੇ ਮੈਨੇਜਿੰਗ ਟਰੱਸਟੀ ਡਾ. ਐਸ. ਪੀ ਸਿੰਘ ਓਬਰਾਏ ਨੇ ਇਸ ਮਾਣ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਦਾ ਬੀੜਾ ਚੁੱਕਿਆ ਤੇ ਇਸ ਖੋਜ ਕੇਂਦਰ ਦੀਆਂ ਅਕਾਦਮਿਕ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਨੂੰ ਨਵਾਂ ਵੇਗ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ, 'ਵਿੱਦਿਆ ਸਾਗਰ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ' ਸਮਾਜ ਵਿਗਿਆਨਕ ਮਾਹਰ ਸਮੀਖਿਆ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਦੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨਾ ਦਾ ਮਿਸ਼ਨ ਵੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅੰਤਰ ਅਨੁਸ਼ਾਸ਼ਨੀ ਖੋਜ ਰਾਹੀਂ ਉਤਪੰਨ ਨਵ ਸਾਹਿਤਕ ਅੰਤਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਸੁਜਗ ਸਮਾਜ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਹੋ ਸਕੇ ਅਤੇ ਅਨੰਦਪੁਰੀ ਦੀ ਧਰਤਿ ਵਿੱਚ ਅਕਾਦਮਿਕਤਾ ਨੂੰ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਕਰ ਨਵੇਂ ਦਿਸਹੱਦੇ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰ ਸਕੇ। ਇਸੇ ਆਸ ਨਾਲ ਮੈਂ ਸਾਰੇ ਸਹਿਯੋਗੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਅਤੇ ਖੋਜਾਰਥੀਆਂ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਇਹ ਅੰਕ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਕਰਦੀ ਹਾਂ ।

ਡਾ. ਸੋਨਦੀਪ ਮੋਂਗਾ
ਪ੍ਰੋਫ਼ੈਸਰ ਅਤੇ ਮੁਖੀ
ਸੰਨੀ ਓਬਰਾਏ ਵਿਵੇਕ ਸਦਨ:
ਐਡਵਾਂਸ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਆਫ਼ ਸੋਸ਼ਲ ਸਾਇੰਸਜ਼,
ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ, ਪੰਜਾਬ

ਸਰਪ੍ਰਸਤ

ਡਾ. ਐਸ. ਪੀ. ਸਿੰਘ ਓਬਰਾਏ
ਮੈਨੇਜਿੰਗ ਟਰੱਸਟੀ, ਸਰਬੱਤ ਦਾ ਭਲਾ ਚੈਰੀਟੇਬਲ ਟਰੱਸਟ।

ਸਲਾਹਕਾਰ ਬੋਰਡ

ਡਾ. ਰਾਜ ਬਹਾਦੁਰ
ਵਾਈਸ ਚਾਂਸਲਰ, ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਆਫ ਹੈਲਥ ਸਾਇੰਸਜ਼,
ਫਰੀਦਕੋਟ।

ਪਦਮ ਸ਼੍ਰੀ ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ
ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨ, ਪੰਜਾਬ ਕਲਾ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ।

ਡਾ. ਜੋਰਾ ਸਿੰਘ
ਚਾਂਸਲਰ, ਦੇਸ਼ ਭਗਤ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪੰਜਾਬ।

ਡਾ. ਬਲਕਾਰ ਸਿੰਘ
ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਸਾਹਿਤਕਾਰ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ।

ਡਾ. ਸਰਬਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ
ਪ੍ਰੋ. ਅਤੇ ਡੀਨ
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

ਡਾ. ਲਖਵਿੰਦਰ ਜੌਹਲ
ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ ਅਤੇ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਮਾਹਰ।

ਡਾ. ਨਵਜੋਤ ਕੌਰ
ਸਹਾਇਕ ਸੰਪਾਦਕ, ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁੱਕ ਟਰੱਸਟ, ਇੰਡੀਆ ।

ਡਾ. ਜਸਪਾਲ ਕੌਰ ਕਾਂਗ
ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਅਤੇ ਮੁਖੀ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਿੱਖ ਸਟੱਡੀਜ਼ ਵਿਭਾਗ
ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, ਪੰਜਾਬ।